

АННОТАЦИЯ

на диссертацию «**Саморазвитие студентов в условиях поликультурной среды**» Тектибаевой Дианы Джумабаевны

на соискание степени доктора философии (PhD) по специальности

«6D010300-Педагогика и психология»

Актуальность исследования. Глобализационные процессы, которые имеют место на сегодняшний день во всем мире, требуют от общества и его участников определенных качеств, в числе которых способность к постоянному адаптивному поведению в условиях постоянно меняющихся обстоятельств. Цивилизационные и урбанистические процессы привели к тому, что современное общество представляет собой «культурный мозаику», при этом оно разнородно и выглядит как полотно, сотканное из разных культур и феноменов. При этом, данные условия претерпевают перманентные и непредсказуемые изменения, что безусловно требует от современной системы образования такой же гибкости, а от участников образовательного процесса способности к постоянному саморазвитию в любых условиях. Кроме того, главная трудность здесь заключается в том, что не всегда выпускники ВУЗов способны адекватно соответствовать предъявляемым им требованиям, а ВУЗовские программы зачастую далеки от нарастающих темпов прогресса общественных отношений и сфер индустриализации и информатизации мирового сообщества. В данных условиях ключевой фигурой в эволюции образовательного процесса становится будущий учитель, как носитель и ретранслятор общечеловеческих ценностей, создатель инновационного образовательного и научного контента и технологий, таким образом именно его способность к постоянному саморазвитию в условиях поликультурной среды становится решающим условием динамики общественного прогресса.

В Послании «Стратегия «Казахстан – 2050»: новый политический курс состоявшегося государства» Президент страны Н.А. Назарбаев подчеркивает, что основополагающим вектором поддержки многонациональности и поликультурности казахстанского общества являются принятые в Стратегии положения, выделенные в отдельный раздел – Новый казахстанский патриотизм – основа успеха нашего многонационального и многоконфессионального общества. Данный раздел выступает в качестве ответа и решения одного из десяти глобальных вызовов 21 века, обозначенных в стратегии как *Девятый вызов – кризис ценностей нашей цивилизации*. При возникновении дестабилизационных процессов именно ценностный капитал человечества способен уравновесить и разрешить конфликтные ситуации, однако, подрыв ценностных понятий и установок может в свою очередь повлечь куда более серьезные и большие конфликты. Учитывая данный факт, необходимо уделять большее внимание развитию культурных и духовных ценностей учащихся в свете создания иммунитета к различного рода внешним провокационным воздействиям, при этом неоспоримым является и тот факт, что подобный иммунитет не должен быть статичным, а у гражданина

современного поликультурного (мультикультурного) общества должна быть сформирована способность к постоянному самосовершенствованию и саморазвитию во всех смыслах и сферах. В качестве решения вышеназванного девятого вызова, в Стратегии приводится следующее: «Мы должны научиться жить в сосуществовании культур и религий. Мы должны быть привержены диалогу культур и цивилизаций. Только в диалоге с другими нациями наша страна сможет достичь успеха и влияния в будущем. В XXI веке Казахстан должен укрепить свои позиции регионального лидера и стать мостом для диалога и взаимодействия Востока и Запада.». Таким образом, наша страна, исторически являясь многонациональной, поликультурной и многоконфессиональной, должна стать связующим звеном и «Сердцем» межкультурного взаимодействия человечества, должна быть колыбелью поликультурного развития общества. Следует также помнить, что на протяжении сотен лет народы степей – номады, всегда отличались толерантным отношением и человеколюбием в отношении других, и это подтверждается и отчасти объясняется тем фактом, что именно на казахстанских землях пролегал и успешно функционировал Великий Шелковый Путь, который на сегодняшний день претерпевает второе рождение.

В своей статье «Взгляд в будущее: модернизация общественного сознания», Президент Республики Казахстан Нурсултан Абишевич Назарбаев провозглашает следующие постулаты: «... начатые нами масштабные преобразования должны сопровождаться опережающей модернизацией общественного сознания ...», а основным ориентиром для этого служит необходимость «... стать единой Нацией сильных и ответственных людей ...», при этом «... без опоры на национально-культурные корни модернизация повиснет в воздухе ... важнейшая миссия духовной модернизации заключается в примирении различных полюсов национального сознания ...», тогда как «набором качеств, достойных XXI века... являются компьютерная грамотность, знание иностранных языков, культурная открытость». Исходя из всего сказанного, можно сделать вывод о том, что интегрирование культурного многообразия в единое целое, при развитии всех сопутствующих необходимых качеств конкурентоспособного человека XXI века, становятся условием для дальнейшего эволюционного развития казахстанского общества и его интеграции в число самых развитых стран.

Важность и социальная значимость педагогической деятельности, а также роль педагогов и учителей в деле формирования и воспитания будущих поколений Казахстанцев отмечается во всех основных законодательных и нормативных актах. В законе «Об образовании» предусмотрено, что государство признает особый статус педагогических работников в обществе и создает условия для осуществления профессиональной деятельности. В свою очередь, обязанностью педагога является постоянное совершенствование своего профессионального мастерства, интеллектуального, творческого и общенаучного уровня. Подобного рода требование обосновано современными реалиями и необходимостью подготовки конкурентоспособных профессионалов, готовых к условиям постоянного самосовершенствования.

Истоки научного понимания феномена саморазвития человека во все времена являлись одними из центральных проблем исследований. Подобное положение является закономерным, поскольку всегда были, и будут оставаться актуальными вопросы формирования личности, способной к постоянному совершенствованию в любых жизненных, экономических, социальных, политических и иных обстоятельствах. И в данном случае ценность и актуальность вопроса развития, привития и прогрессии у людского капитала способностей к саморазвитию в любом государстве являются неоспоримыми. В нашей работе данные научные поиски касаются еще одной немаловажной грани развития личности, вернее, его саморазвития, преломляющейся в аспектах и факторах культурного мировоззрения и поликультурности общества. Первостепенным является вопрос привития молодому поколению граждан способности к постоянству в деле активного развития и саморазвития, формирования у них понимания и ответственного отношения к выбору своих приоритетов, от которых в общей сложности зависят судьбы социума в целом, государств, и в совокупности своей всего мирового сознания. История человечества соткана из множества попыток достижения идеала человеческого развития, однако каждая из подобных попыток сталкивалась с реальностью сосуществования одних государств с другими, и от вопроса эффективного решения проблем, возникавших при данных контактах, зависела жизнеспособность и эффективность государств. На сегодняшний день, в связи с развитием высокотехнологичных производств и средств связи, границы государств и миров стираются, и в скором будущем возникнет необходимость все большего объединения и слияния обществ. И в данных условиях способность личности к саморазвитию в условиях поликультурной среды, его умения правильно сделать выбор, правильно отнестись к тому или иному событию или явлению станут, одними из самых главных его жизненных задач.

На современном этапе образования педагогическая наука и практика решают проблемы реформы и обновления содержания, методов и форм учебно-воспитательной деятельности, реализации инновационных педагогических технологий, способствующих успешному саморазвитию обучающихся. В связи с этим, существует необходимость научного осмысления, теоретического обоснования продуктивных способов формирования ценностно-смысловых ориентаций будущих педагогов на саморазвитие. Кроме того, интеграционные процессы глобализации с появлением международных организаций образования нового типа ставят всю систему в условия, когда необходим учет реалий поликультурной и полиязычной подготовки специалистов.

Таким образом, актуальность изучаемой проблемы объясняется, с одной стороны, запросами жизни, социума, практики в подготовке специалистов способных к саморазвитию в поликультурной среде постоянно меняющегося мира, инновационными преобразованиями, происходящими в мире науки, индустрии информатизации и системе образования, а с другой стороны – сложностью и многогранностью деятельности будущего педагога и необходимостью создания комплексной деятельности, направленной на

развитие способности студентов педагогических специальностей к саморазвитию в условиях поликультурной среды.

Сущность и специфика саморазвития как процесс и феномен, изучены в контексте идей, принципов и положений педагогики саморазвития личности В.Г. Маралова, С.Л. Рубинштейна, К.А. Абульхановой-Славской, Н.В. Калининой, Г.О. Абдуллаевой и др. Сущность и специфика поликультурной среды рассматривается в работе в контексте работ James A. Banks, V. Benet-Martinez, А.Н. Джуринского, Ш.С. Демисеновой, М.А. Абсатовой.

Наиболее значимыми для исследования представленной проблемы явились труды, посвященные проблемам:

- гуманистической психологии развития и саморазвития личности (концепции) А. Маслоу, К. Роджерса,
- развития личности на принципах самодеятельности как субъекта С.Л. Рубинштейна,
- теории саморазвития в психологии, и в образовательной практике В.Г. Маралов, Б.Г. Ананьев, Л.Н. Собчик, П.П. Горностай, Н.В. Калинина, Н.К. Сергеев, Е.А. Соколов, Н.Е. Буланкина, Г.О. Абдуллаева, И.А. Шаршов, Е.А. Парфенов, И.Т. Артемьев, А.В. Коуров, С.В. Яремчук, М.А. Фризен, Е.В. Селезнева, Б.К. Альмурзаева, Л.Н. Куликова, С.А. Минюрова, Н.Н. Веселова, Г.В. Попова, И.М. Кунгурова, А.Ф. Корниенко, Е.А. Топольская, Н.А. Низовских,
- теории поликультурного и полиэтнического образования современной молодежи; поликультурной среды (Ж.Ж. Наурызбай, Ж.И. Намазбаева, М.А. Абсатова, Ш.С. Демисенова, В.А. Бурмистрова, А.Г. Асмолов, А.А. Демчук, А.Н. Джуринский, Л.С. Миллер, В.В. Макаев, З.А. Малькова, Н.Х. Байчекуева, О.В. Гукаленко, Ю.С. Давыдов, Л.Л. Супрунова, Дж. Бэнкс и др.);

В ходе анализа современного состояния теоретического и практического опыта в обозначенном нами направлении было выявлено следующее основное **противоречие**:

- между социальным заказом общества на саморазвитие в условиях поликультурной среды и недостаточной теоретической разработанностью основ для реализации, а также недостаточностью практической образовательной деятельности, направленной на подготовку студентов к саморазвитию в условиях ПКС, недостатком методических разработок, ориентирующих студентов на саморазвитие в условиях ПКС.

Практическая потребность в подготовке студентов, способных к саморазвитию в условиях поликультурной среды, наличие социального заказа на подготовку таких граждан, мировые образовательные и социальные тенденции, наличие определенной теоретической базы, но отсутствие соответствующей комплексности в подготовке студентов к саморазвитию в условиях поликультурной среды, формулируют **проблему** данного исследования, которая заключается в необходимости разработки теоретико-

методических основ саморазвития студентов в условиях поликультурной среды.

Актуальность, недостаточная разработанность данной проблемы в психолого-педагогической науке и практике обусловили выбор темы диссертационного исследования: **«Саморазвитие студентов в условиях поликультурной среды»**.

Цель исследования: теоретическое обоснование и практическая разработка комплексной программы саморазвития студентов в условиях поликультурной среды, проверка ее эффективности.

Объект исследования: целостный педагогический процесс профессиональной подготовки будущих специалистов сферы образования в высших учебных заведениях.

Предмет исследования: саморазвитие студентов в условиях поликультурной среды в рамках подготовки педагогических кадров.

Задачи исследования:

- определить научно-теоретические основы саморазвития студентов в условиях поликультурной среды;
- раскрыть и уточнить сущность основной категории исследования: «саморазвитие студентов в условиях поликультурной среды»;
- разработать структурно-содержательную модель саморазвития студентов в условиях поликультурной среды;
- разработать комплексную программу саморазвития студентов в условиях поликультурной среды и проверить ее эффективность опытно-экспериментальным путём.

Научная гипотеза исследования:

Процесс саморазвития студентов в условиях поликультурной среды будет успешен, *если* будет организован посредством комплексной программы, *то* произойдет значительный рост уровня сознательной внимательности к толерантному, солидарному и созидательному взаимодействию студентов в условиях поликультурного общения, *так как*:

- сформируется сознательная активность и направленность деятельности на саморазвитие с учетом специфики поликультурной среды;
- будут созданы социально-значимые предпосылки к воспитанию ценностного багажа и равноценного толерантного и солидарного отношения ко всем представителям общества посредством комплексов заданий на межкультурное взаимодействие;
- будет обеспечено воспитание правильных жизненных приоритетов, напрямую связанных с созидательным поликультурным взаимодействием и жизнеспособностью солидарного общества.

Ведущая идея исследования: заключается в том, что процесс саморазвития студентов в условиях поликультурной среды должен строиться через призму комплексной программной организации целостного педагогического процесса с интеграцией акцентированного созидательного сознательного развития ядра толерантности и солидарности с целью

интенсификации межличностного взаимодействия субъектов-носителей различных культур, что приведет к максимальной эффективности и конкурентоспособности будущих специалистов.

Методы научного исследования:

Для достижения цели исследования, решения поставленных задач и проверки исходных теоретических положений использовались следующие методы исследования:

- теоретические: теоретический анализ и обобщение философской, культурологической, психологической, педагогической, справочной литературы, а также диссертационных исследований по изучаемой проблеме, педагогическое моделирование;
- эмпирические: анкетирование с целью выявления мотивированности и исходного уровня саморазвития студентов, педагогическое наблюдение, беседы и интервьюирование студентов, диагностирование, тестирование, анализ творческих работ студентов на разных этапах подготовки (нарративный метод); констатирующий и преобразующий эксперименты;
- формирующие: разработка и внедрение комплексной программы саморазвития, использование интерактивных методов обучения (ролевая игра, коммуникативный тренинг, проблемные дискуссии, проектные задания);
- статистические: методы качественного и количественного анализа результатов эксперимента.

Теоретико-методологическую основу исследования составляют философские и психологические трактовки развития и саморазвития (В.Г. Маралов, Б.Г. Ананьев, Л.Н. Собчик, П.П. Горностай и др.), теория деятельности и методология деятельностного подхода (А.Н. Леонтьев, С.Л. Рубинштейн), теория субъектности и субъектного подхода (Л.С. Выготский, В.П. Зинченко, С.Л. Рубинштейн, В.И. Слободчиков, О.П. Чозгиян, А.Р. Ерментаева), теория средового подхода (Ю.С. Мануйлов), теория синергетического подхода (Т.С. Назарова, В.С. Шаповаленко, Е.Н. Князева, С.П. Курдюмов, В.А. Игнатова), концепция жизненного пути личности (К.А. Абульханова-Славская), исследования по проблемам рефлексии как механизма саморегуляции личности (В.И. Слободчиков), концепция личностно-ориентированного образования (Е.В. Бондаревская), гуманистические концепции в саморазвитии личности (А. Маслоу, К. Роджерс).

Источники исследования: Закон Республики Казахстан от 27 июля 2007 года № 319-III Об образовании (с изменениями и дополнениями по состоянию на 13.01.2015 г.); Послание Президента Республики Казахстан - Лидера Нации Н. А. Назарбаева народу Казахстана. Стратегия «Казахстан-2050». Новый политический курс состоявшегося государства. от 14 декабря 2012 г.; Государственная программа развития образования Республики Казахстан на 2011-2020 годы; Международный пакт об экономических, социальных и культурных правах ООН; Декларации о правах лиц, принадлежащих к национальным или этническим, религиозным и языковым меньшинствам ООН; Декларация принципов терпимости ЮНЕСКО; Приказ и.о. Министра образования и науки Республики Казахстан Об утверждении типовых учебных

планов по специальностям высшего и послевузовского образования, от 16 августа 2013 года № 343. и др.

База исследования: Казахский национальный педагогический университет им. Абая; Казахский университет международных отношений и мировых языков имени Абылай хана.

Научная новизна и теоретическая значимость:

- определены научно-теоретические основы саморазвития студентов в условиях поликультурной среды;
- раскрыта и уточнена сущность основной категории исследования: «саморазвитие студентов в условиях поликультурной среды»;
- разработана структурно-содержательная модель саморазвития обучающихся в поликультурной среде;
- разработана комплексная программа саморазвития студентов в условиях поликультурной среды.

Практическая значимость исследования состоит в следующем:

- в рамках комплексной программы саморазвития студентов в условиях поликультурной среды, разработаны: элективный курс «Саморазвитие в условиях поликультурной среды»; комплексы межкультурных тренингов, кейсов, проектов, и воспитательных мероприятий, а также портфолио саморазвития студентов; план реализации деятельности и положение об организации деятельности клуба «Do-Star», которые могут быть использованы в системе высшего профессионального образования.

Положения выносимые на защиту:

1. **саморазвитие студентов в условиях поликультурной среды** – это способность к сознательному, системному и динамическому осуществлению перманентного процесса осознанного планомерного обогащения своих возможностей, ориентированного на поиск целенаправленного качественного изменения сферы личностного развития, интегрирующей ядро толерантности и солидарности (ЯТС) на основе активации внутреннего потенциала, направленного на мотивированное созидательное самоизменение и постоянное рефлексивное повышение уровня знаний и компетенций в сфере межличностного взаимодействия субъектов-носителей различных культур.
2. Процесс саморазвития студентов в условиях поликультурной среды осуществляется в соответствии со структурно-содержательной моделью, которая включает интегрированные компоненты, критерии и уровни.
3. Саморазвитие студентов в условиях поликультурной среды строится на интеграции в целостный педагогический процесс ВУЗа комплексной программы саморазвития студентов в УПС, включающей: элективный курс «Саморазвитие в условиях поликультурной среды»; комплексы межкультурных тренингов, кейсов, проектов, и воспитательных мероприятий, а также портфолио саморазвития студентов; план

реализации деятельности и положение об организации деятельности клуба «Do-Star».

Апробация и внедрение результатов исследования.

Результаты исследования обсуждались в 10 опубликованных научных статьях, изданных в: 2-х журналах, входящих в базу Scopus; 1-м международном журнале, индексируемом в базе Copernicus; 3-х журналах ККСОН; 2-х сборниках материалов международных отечественных конференций; 2-х сборниках материалов международных зарубежных конференций, одна из которых входит в базу Thomson Reuters, в частности:

- в ходе участия в международных научно-практических конференциях: «Синергия как фактор саморазвития педагогов» (Актуальные проблемы подготовки научно-педагогического потенциала в условиях послевузовского образования. Алматы, КазНПУ им. Абая, 2012), «Социальный конструктивизм в поликультурном образовании» (Инновации современного иноязычного образования: опыт, проблемы, перспективы. Алматы, КазУМОиМЯ Абылай хан, 2013), «Tolerance as the basis of the polycultural education development» (The International Conference on Sustainable Development. Rome, 2015), «Students' self-development in polycultural context» (SOCIOINT 2016 3rd International Conference on Education, Social Sciences and Humanities. Istanbul, 2016) – индексируется в базе Thomson Reuters;

- в публикациях в международных и республиканских научно-педагогических изданиях: «Diagnostics of students' tolerance level in Multicultural educational medium» (Asian Journal of Social Sciences & Humanities, Japan, 2013), «The Organization of Diagnostics of Students' Polycultural Competence» (Middle-East Journal of Scientific Research, UAE, 2013), «Scientific-theoretical basis of polycultural education development in polyethnic medium» (World Applied Sciences Journal, UAE, 2013), «К проблеме формирования полиязычной личности» (Педагогика и психология, 2013), «Роль рефлексии в саморазвитии личности студентов» (Вестник КазНПУ им. Абая серия «Педагогические науки», 2013), «Контент-анализ понятия «саморазвитие» в трудах ученых исследователей (1981-2011гг.)» (Педагогика и психология, 2015).

Объем и структура диссертации. Диссертация состоит из введения, двух разделов, заключения, списка использованных источников, приложений. Общий объем диссертационной работы составляет 204 страницы, содержит 208 источников и включает в себя 38 таблиц и 33 рисунка.

Тектібаева Диана Джұмабаевнанын
«6D010300 – Педагогика және психология»
мамандығы бойынша философия докторы (PhD) дәрежесін алу үшін
дайындалған
«Көпмәдениетті орта жағдайында студенттердің өзін-өзі дамытуы» атты
диссертациясының

АНДАТПАСЫ

Зерттеудің өзектілігі. Бүкіл әлемде бүгінгі күні орын алып отырған жаһандану үрдістер қоғаммен оның қатысушыларынан белгілі бір қасиеттерін талап етеді, оның ішінде ұдайы өзгеріп тұратын жағдайда дағдылы жүріс-тұрысқа қабілеттілік. Мәдени және урбанистикалық үрдістер қазіргі қоғамды «мәдениет мозаикасы» болмысындай жағдайға әкелді, ол алуан түрлі және әр түрлі мәдениетпен феномендардан тоқылған кілемге ұқсас. Сонымен қатар, бұл жағдайлар перманентті және болжамдалмайтын өзгерістерге ұшырайды, бұл қазіргі білім жүйесінен сөзсіз сондай өзгерістерді, ал білім үрдісіне қатысушылардан кез келген жағдайда ұдайы өзін-өзі дамыту қабілетін қажет етеді. Бұдан басқа, жоғары оқу орындарының бітірушілері әрқашан талаптарға сай бола алмайды, ал жоғары білім беру бағдарламалары әлеуметтік қатынастардағы және әлемдік қауымдастықтың индустрияландыру және акпараттандыру салаларындағы прогресстің артуымен жиі сәйкес келеді. Мұндай жағдайда білім беру үдерісінің эволюциясының негізгі тұлғасы - болашақ мұғалім, әркез әлемдік құндылықтардың таратушысы және ретрансляторы ретінде, инновациялық білім беру, ғылыми мазмұнның және технологияның құрушысы ретінде, осылайша, оның көпмәдениетті ортада үнемі өзін-өзі дамыту қабілеті өзінің әлеуметтік өрлеу динамикасының шешуші шарты болып табылады.

Қазақстан Республикасының Президенті, Елбасы Н.Ә. Назарбаевтың «Қазақстан-2050» Стратегиясы: қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты» аталған Қазақстан халқына жолдауында Қазақстан қоғамының көпұлттық және көпмәдениеттіктерінің тірегінің негізін қалайтын векторы болып табылатын ол бөлек тарауға ерекшеленген осы стратегияда қабылданған ережелер – Жаңа қазақстандық патриотизм – біздің көпұлттық және көпконфессионалдық қоғамның жетістігінің негізі, деп жазылған. Осы тарау Стратегияда белгіленген 21 ғасырдың он жаһандық толғантуларының, атап айтқанда ол – *Тогызыншы толғанту – біздің өркениеттің құндылығының дағдарысы, жауабы және шешілуі* ретіндегі бірі болып тұр. Тұрақсыздық пайда болған кезде дәл осы адамзаттың құндылық капиталы қақтығыс жағдайларда шешім қабылдап реттеу жүргізу қабілеті бар, бірақ құндылық ұғымдармен қалыптастықтарды бұзу өз ретінде әлде қайда салмақты және үлкен қақтығыстарға апаруы мүмкін. Осы деректі ескере отырып, әр түрлі сыртқы арандатушылықтар әсеріне иммунитет қалыптастыру арқылы оқушылардың мәдени және рухани байлығын дамытуына көбірек көңіл бөлу керек, бола тұра мұндай иммунитет статикалық болмауы тиіс дерек екені даусыз, ал қазірге көпмәдениетті (мультимәдени)

қоғамының адамзатында барлық мағыналарда және салаларда үнемі өзін-өзі дамыту және өзін-өзі өсіру қабілеті қалыптасқан болу керек. Жоғарыда аталған тоғызыншы шақырудың шешімі ретінде Стратегияда сол бойынша мынадай ой келтіріледі: «Біз аралас және де тұтас мәдениеттер мен діндер ортада өмір сүруді үйренуіміз керек. Біз мәдениеттер мен өркениеттер диалогына сүйенуіміз керек. Тек қана біздің елімізбен басқа ұлттардың арасында жүретін диалогы арқылы, біздің еліміз жетістіктерге жете алатынына және де әлемдік деңгейдегі әсерін арттыратына сенімдіміз. ХХІ ғасырда Қазақстан өзінің өңірлік көшбасшылық ұстанымын нығайтып және Шығыс пен Батыстың арасындағы диалог пен өзара іс-қимыл орнататын көпір болуы қажет». Осылайша, біздің еліміз, тарихи көпұлтты, көптілді және көпконфессиялы бола отырып, байланыстырушы буын және адамзаттың мәдениетаралық өзара іс-қимыл «Жүрегі» болуы тиіс, көпмәдениетті қоғамның дамытушы бесігі болуы керек. Сондай-ақ жүздеген жылдар бойы, дала адамдары, немесе көшпенділер, әрқашанда басқаларға қатысты толерантты және адамгершілік көзқараста болған, бұның себебі Қазақстан жерінде ежелгі заманнан Ұлы Жібек Жолы өткені, ал қазіргі кезде оның қайта жаңғырту жүріп жатқаны.

«Болашаққа ұмтылыс: қоғамдық сананың жаңғырту» деген өзінің мақаласында Қазақстан Республикасының Президенті Нұрсұлтан Әбішұлы Назарбаев мынадай постулаттар туралы хабарлайды: «... біз бастаған кең ауқымды реформалар озық әлеуметтік сананың жаңғыртуымен бірге жүруге тиіс ...» және осы үшін негізгі бағытымыз, ол «... күшті және жауапты адамдардың біртұтас Ел болуымыз ...» қажет, сонымен қатар «... ұлттық және мәдени тамырларға сүйенбестен, жаңғырту ауада ілінеді ... жаңғыртудың ең маңызды рухани миссиясы түрлі ұлттық сана полюстердің келісуінде жатыр ...», ал «ХХІ ғасырға лайықты қасиеттер жиынтығы ... компьютерлік сауаттылық, шетел тілдерін білу, мәдени ашықтық болып табылады». Жоғарыда айтылғандарға сүйене отырып, мәдени әртүрліліктің бірлестікке айналуы, сонымен қатар ХХІ ғасырдың бәсекеге қабілетті тұлғаға қажетті қабілеттерінің дамуы, қазақ қоғамының одан әрі эволюциялық дамуының және ең дамыған елдердің қатарына интеграциялау шарттарына айналды деп қорытынды жасауға болады.

Педагогикалық іс-әрекеттің күрделілігі және маңыздылығы, сонымен қатар оқытушылар және мұғалімдердің болашақ қазақстандық ұрпақтарды қалыптастыру және тәрбиелеу ісіндегі рөлі барлық басты заңды және нормативті актілерде аталады. «Білім туралы» Заңда аталғандай мемлекет педагогика қызметкерлерінің қоғамдағы арнайы мәртебесін құптайды және кәсіби қызметтерін атқаруларына жағдай жасайды. Өз кезегінде, өзінің кәсіби шеберлігін, интеллектуалдық, шығармашылық және жалпы ғылыми деңгейін үнемі жетілдіріп отыру педагогтың міндеті болып саналады. Осындай талап қазіргі шындықтармен және барлық салаларда үнемі жетіліп отыратын жағдайларға дайын бәсекелес кәсіпқойларды дайындауға қажеттілікпен дәлелденген.

Адамның өзін-өзі танудың ғылыми түрде түсіну мәселесінің бастауы барлық уақытта зерттеулердің негізгі мәселесінің бірі болатын. Мұндай

жағдайда заңды болады, өйткені кез келген өмірлік, экономикалық, әлеуметтік, саясаттық және басқа жағдайларда үнемі өсуге қабілетті тұлғаның қалыптасу мәселесі әрқашан өзекті болып қала береді. Бұл жағдайда даму мәселесінің құндылығы және өзектілігі адамзат капиталында өзін-өзі дамытуға қабілеттерін еңгізу және прогрессиялау әр бір мемлекетте даусыз болып табылады. Біздің жұмыста осы ғылыми зерттеулер тұлға дамуының тағы бір маңызды қырына, нақтысында, оның өзін-өзі дамытуына, мәдени көзқарас пен көпмәдениетті қоғамның аспектілері мен факторларын ескере отырып қарастырылға. Жас ұрпақ адамзаттарға белсенді даму және өзін-өзі дамыту ісінде тұрақтылыққа қабілетті еңгізу алғашқы мәселе болып саналады, оларда өздерінің бастапқыларын таңдауға түсінуді және жауапкершілікпен қарауды қалыптастыру, жалпы алғанда бүтіндей әлеуметтің, мемлекеттердің тағдырлары және барлығына келгенде бүкіл әлемнің санасына байланысты. Адамзаттың тарихы адамның дамуының мұратына жетуінің сан алуан әрекетінен тоқылған, алайда осындай әрекеттің әр қайсысы бір мемлекеттердің өзгелерімен қатар өмір сүру нақтылығымен кездесетін, және осы байланыстан туған мәселелердің тиімді шешілу жағдайынан, мемлекеттердің өмірге бейімділігі және нәтижелілігіне байланысты. Бүгінгі күнде, жоғары технологиялы өндірістердің және байланыс құралдардың дамуына байланысты, мемлекеттермен әлемдердің шекаралары жойылып жатыр, сонымен қатар жақын болашақта кеңірек одақтасу және қоғамдардың бірігуі қажеттілігі пайда болады. Осындай көпмәдениетті ортасы жағдайында, тұлғаның өзін-өзі дамыту қабілеті, оның дұрыс таңдау жасай алатыны, әлде өзге оқиға немесе құбылысқа дұрыс қарау оның ең басты өмірлік мәселелерінің бірі болады.

Білімнің қазіргі кезеңінде педагогикалық ғылым және тәжірибе реформа мәселелерін, мазмұнның жаңартуларын, оқу мен тәрбиелік қызметтің әдістері және нысандарын, студенттердің табысты өзін-өзі дамытуына жағдай жасайтын жаңартпа педагогикалық технологияларды жүзеге асыруды шешеді. Осыған байланысты, болашақ педагогтардың ғылыми ұғынуына, теориялық дәйектемеге өнімді әдістерді қалыптастыру құндылық маңызды бейімделу өзін-өзі дамытуға қажет етеді. Бұдан басқа халықаралық білім ұйымдарының жаңа түрі пайда болғаны жаһандану үрдісі барлық білім жүйесін көпмәдениетті және көптілді мамандарды дайындау шындығының ескеру керектілігі жағдайына қояды.

Сонымен, зерттеп отырған мәселенің өзектілігі бір жағынан өмірдің, әлеуметтің талабымен, үнемі өзгеріп тұратын әлемнің көпмәдениетті ортада өзін-өзі дамытуға қабілетті мамандарды дайындау тәжірибесі, ғылым, ақпараттандыру индустриясында және білім саласында болып жатқан инновациялық өзгертулермен, басқа жағынан – болашақ педагогтың қызметінің қиындығымен, көп қырлылығы және көпмәдениетті ортадағы жағдайда педагогика мамандығының студенттері өзін-өзі дамытуға арналған кешенді әрекеттерді құрастыру қажеттілігімен түсіндіріледі.

Өзін-өзі дамытудың мәні мен ерекшелігі үрдіс және феномен ретінде адамның өзін-өзі дамыту педагогикасының идеялары, қағидалары мен ережелері тұрғысынан В.Г.Маралов, С.Л.Рубинштейн, А.Абульханова-

Славская, Н.В.Калинина, Г.О.Абдуллаева және басқа ғалымдардың жұмыстарында зерттелген. Көпмәдениетті ортаның мазмұны мен ерекшелігі – James A. Banks, V. Benet-Martinez, А.Н. Джуринский, М.А.Абсатова, Ш.С. Демисенова пікірлеріне сай қарастырылды.

Қойылған мәселені зерттеу үшін ең маңыздысы мәселелерге арналған еңбектер болды:

- тұлғаның дамуы және өзін-өзі дамытуының гуманистикалық психологиясына (тұжырымдамалар) А.Маслоу, К.Роджерс;
- тұлғаның шығармашылық өнерпаздықтың ұстанымында дамуы - С.Л.Рубинштейн;
- психологиядағы және білім беру практика саласындағы өзін-өзі дамыту теориялары - (В.Г. Маралов, Б.Г. Ананьев, Л.Н. Собчик, П.П. Горностай, Н.В. Калинина, Н.К. Сергеев, Е.А. Соколов, Н.Е. Буланкина, Г.О. Абдуллаева, И.А. Шаршов, Е.А. Парфенов, И.Т. Артемьев, А.В. Коуров, С.В. Яремчук, М.А. Фризен, Е.В. Селезнева, Б.К. Альмурзаева, Л.Н. Куликова, С.А. Минюрова, Н.Н. Веселова, Г.В. Попова, И.М. Кунгурова, А.Ф. Корниенко, Е.А. Топольская, Н.А. Низовских);
- қазіргі жастардың көпмәдениетті және полиэтникалық білім беру және көпмәдениетті ортаның теориялары (Ж.Ж. Наурызбай, Ж.И. Намазбаева, М.А. Абсатова, Ш.С. Демисенова, В.А. Бурмистрова, А.Г. Асмолов, А.А. Демчук, А.Н. Джуринский, Л.С. Миллер, В.В. Макаев, З.А. Малькова, Н.Х. Байचेкуева, О.В. Гукаленко, Ю.С. Давыдов, Л.Л. Супрунова, Дж. Бэнкс және т.б.).

Біздің белгілеген бағытта теориялық және практикалық тәжірибенің қазіргі жағдайын талдау кезінде келесі басты **қарама-қайшылық** анықталды:

- көпмәдениетті ортада (КМО) өзін-өзі дамыту жөніндегі қоғамның әлеуметтік тапсырысы бар болғаны, теориялық жете зерттеуінің жеткіліксіздігі және КМО жағдайында өзін-өзі дамыту үшін студенттерді дайындауға арналған тәжірибелік білім беру қызметі жеткіліксіздігі, студенттерді өзін-өзі дамытуға бағыттайтын оқу-әдістемелік материалдардың аздығы.

Көпмәдениетті ортада өзін-өзі дамытуға қабілетті студенттерді дайындау үшін практикалық қажеттілік және сондай азаматтарды дайындауға әлеуметтік тапсырыс бар болуы, сондай-ақ, халықаралық білім беру және әлеуметтік салалардағы үрдістер мен, белгілі теориялық базаның бар болуы, бірақ соған сәйкес келетін кешенді түрде жүргізілетін студенттердің КМОда өзін-өзі дамытуға дайындау жұмысының болмауы зерттеудің келесі **мәселесін** тұжырымдауға мүмкіндік берді – көпмәдениетті ортада студенттердің өзін-өзі дамыту теориялық және әдіснамалық негіздерін құрастыру қажет.

Өзектілік, осы мәселенің психологиялық-педагогикалық ғылымда және іс тәжірибеде жеткіліксіз зерттелінуі диссертациялық зерттеудің **тақырыбын** таңдауға себеп болды: **«Көпмәдениетті орта жағдайында студенттердің өзін-өзі дамытуы»**.

Зерттеу мақсаты: көпмәдениетті орта жағдайында студенттердің өзін-өзі дамытудың кешенді бағдарламасын теориялық және практикалық тұрғыда негіздеу, оның тиімділігін тексеру.

Зерттеу нысаны: Жоғары оқу орындарында білім беру саласындағы болашақ мамандарды кәсіптік даярлаудың тұтас педагогикалық үрдісі.

Зерттеу пәні: Мұғалімдерді даярлау шеңберінде көпмәдениетті орта жағдайында студенттердің өзін-өзі дамытуы.

Зерттеу мәселелері:

- көпмәдениетті орта жағдайында студенттердің өзін-өзі дамытуының ғылыми-теориялық негізін анықтау;
- «көпмәдениетті орта жағдайында студенттердің өзін-өзі дамытуы» зерттеудің басты категориясының мазмұнын ашу және анықтау;
- көпмәдениетті орта жағдайында студенттердің өзін-өзі дамытудың құрылымдық-мазмұндық моделін жасау;
- көпмәдениетті орта жағдайында студенттердің өзін-өзі дамытудың кешенді бағдарламасын жасау және оның тиімділігін тәжірибелі сынақтан өткізу арқылы тексеру.

Зерттеудің ғылыми болжамы:

Көпмәдениетті орта жағдайында студенттердің өзін-өзі дамыту үдерісі сәтті болады – *егер* ол кешенді бағдарлама арқылы ұйымдастырылса, *онда* көпмәдениетті коммуникация жағдайында студенттердің толерантты, ынтымақтас және жасампаз өзара әрекеттесуіне саналы көңіл бөлу деңгейі айтарлықтай артады, *өйткені*:

- көпмәдениетті ортаның ерекшеліктерін ескеруімен өзін-өзі дамытуға арналған іс-әрекетке саналы белсенділік пен бағыттылық қалыптасады;
- мәдениетаралық қарым-қатынасты дамытуға арналған кешенді тапсырмалар арқылы қоғамның барлық өкілдеріне бағытталған толерантты және ынтымақтас қарым-қатынасты қолдау үшін әлеуметтік-маңызы бар құндылықтар қорын тәрбиелеу алғышарттар құрастырылатын болады;
- жасампаз көпмәдениетті орта жағдайында әрекеттесуге және ынтымақтас қоғамның тұрақты өміршендігіне тікелей байланысы бар дұрыс өмірлік басымдықтарын оқыту қамтылатын болады

Зерттеудің жетекші идеясы: Көпмәдениетті ортада студенттердің өзін-өзі дамыту үрдісі біріңғай педагогикалық үдерісін кешенді бағдарламалық ұйымдасуы арқылы құрастырылуы тиіс, сонымен бірге түрлі мәдениеттер-иеленуші субъектілерінің тұлғааралық өзара іс-әрекет қалыптасуын жандандыру үшін толеранттылық пен ынтымақтастық өзегінің акценттілген жасампаз саналы түрде дамуы интеграциясы шарт, сонда болашақ мамандардың барынша тиімділігін арттыруына және бәсекеге қабілеттілігі қалыптасуына әкеледі.

Ғылыми зерттеу әдістері:

Зерттеу мақсаты мен алға қойылған мәселелерді шешу үшін және бастапқы теориялық жағдайды тексеру барысында келесі зерттеу әдістері пайдаланды:

– теориялық: философиялық, мәдениеттанулық, психологиялық, педагогикалық жұмыстарды, анықтамалар әдебиетін, сонымен қатар диссертациялық зерттеулерді теориялық талдау және жинақтау, педагогикалық үлгілеу;

– эмпирикалық: студенттердің өзін-өзі дамытуының себептігін және басты деңгейін анықтау мақсатындағы анкеталау, педагогикалық байқау, оқытушы және студенттермен әңгімелесу және сұхбаттасу, диагностикалау, тестілеу, студенттердің әр түрлі дайындық кезеңдеріндегі шығармашылық жұмыстарына талдау жасау (әңгімелеу әдісі); констатациялау және қайта өзгерту сынаулары;

– қалыптастырушы: өзін-өзі дамытудың кешенді бағдарламасын әзірлеу және енгізу, оқыту кезінде интерактивтік әдістерді пайдалану (рольдік ойын, коммуникативтік тренинг, мәселелі пікірталастар, жобалық тапсырмалар);

– статистикалық: эксперименттің нәтижелерінің сапалық және мөлшерлік талдауының әдістері.

Зерттеудің теориялық – әдіснамалық негізін құрайтын: даму және өзін-өзі дамытудың философиялық және психологиялық түсіндірулері (В.Г. Маралов, Б.Г. Ананьев, Л.Н. Собчик, П.П. Горностай, т.б.), іскерлік теориясы және іскерлік тәсілдеме әдіснамасы (А.Н. Леонтьев, С.Л. Рубинштейн), субъекттілік теориясы және субъектті тәсілдеме теориясы (Л.С. Выготский, В.П. Зинченко, С.Л. Рубинштейн, В.И. Слободчиков, О.П. Чозгиян, А.Р. Ерментаева), орта тәсілдеме теориясы (Ю.С. Мануйлов), синергетикалық тәсілдеме теориясы (Т. Назарова, В.С. Шаповаленко, Е.Н. Князева, С.П. Курдюмов, В.А. Игнатова), тұлғаның өмірлік жолының тұжырымдамасы (К.А. Абульханова-Славская), рефлексия тұлғаның өзін-өзі реттеуінің механизмі секілді жөніндегі зерттеулер (В.И. Слободчиков), тұлғаға-бағытталған білім беру тұжырымдамасы (Е.В. Бондаревская), тұлғаның өзін-өзі дамытуының гуманистік тұжырымдамасы (А. Маслоу, К. Роджерс).

Зерттеудің түпнұсқалары:

Қазақстан Республикасының «Білім туралы» Заңы – 2007 ж. 27.07. № 319-111 (өзгерістер және толықтырулар 2015 ж. 13.01.), Қазақстан Республикасының Президенті – Елбасы Н.Ә. Назарбаевтың Қазақстан халқына Жолдауы. «Қазақстан-2050» Стратегиясы. Құрылған мемлекеттің Жаңа саяси бағыты. 14 желтоқсан 2012 ж., 2011-2020 жылдарға арналған Қазақстан Республикасының білім беруді дамытудың мемлекеттік бағдарламасы; Біріккен Ұлттар Ұйымының Экономикалық, әлеуметтік және мәдени құқықтар туралы халықаралық пакт; Біріккен Ұлттар Ұйымының, этникалық, діни және тілдік азшылықтарға жататын адамдардың құқықтары туралы декларациясы; ЮНЕСКО төзімділік принциптері декларациясы; Қазақстан Республикасы білім және ғылым министрінің міндеттерін атқарушының Жоғары және жоғары оқу орнынан кейінгі білім беру саласындағы үлгілік оқу жоспарларын бекіту туралы бұйрығы, 16 тамыз 2013, № 343 және т.б.

Зерттеу базасы. Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті; Абылай хан атындағы Қазақ халықаралық қатынастар және әлем тілдері университеті.

Зерттеудің ғылыми жаңалығы және теориялық маңыздылық:

- көпмәдениетті орта жағдайында студенттердің өзін-өзі дамытуының ғылыми теориялық негіздері анықталды;
- «көпмәдениетті орта жағдайында студенттердің өзін-өзі дамытуы» зерттеудің негізгі категориясының мәні ашылды және анықталды;
- көпмәдениетті орта жағдайында студенттердің өзін-өзі дамытуының құрылымды-мазмұнды моделі жасалынды;
- көпмәдениетті орта жағдайында студенттердің өзін-өзі дамытудың кешенді бағдарламасы жасалынды.

Зерттеудің практикалық маңыздылығы келесідей:

- жоғары кәсіптік білім беру жүйесінде қолдануға болатын көпмәдениетті ортада студенттерді өзін-өзі дамытудың кешенді бағдарламасы шеңберінде: «Көпмәдениетті ортада өзін-өзі дамыту» элективті курсы жасалды; мәдениетаралық тренингтер, іс-шаралар, жобалар, білім беру іс-шаралары кешендері, сондай-ақ студенттердің өзін-өзі дамыту портфолиосы құрастырылды; «Do-Star» клубының қызметін ұйымдастыру жөніндегі ережелері мен іс-шараларды жүзеге асыру жоспары дайындалған.

Қорғауға ұсынылатын қағидалар:

1. **Көпмәдениетті орта жағдайында өзін-өзі дамыту:** өз мүмкіндіктерінің саналы және жоспарлы байыту үздіксіз үрдісінің, естияр, жүйелі және серпінді жүзеге асыру қабілеті, өзінің жеке басының ортасын мақсатты сапалы түрде өзгертуді іздеуге толеранттылық пен ынтымақтастықтың өзегі ішкі әлеуетті жандандыру негізінде біріктіру, белсенді және жасампаз түрде өзін-өзі өзгертуге және әр түрлі мәдениеттерді алып жүруші субъектілердің тұлғааралық өзара қатынастары аясында тұрақты түрде білімдерінің деңгейін арттыруларына бағытталған.
2. Студенттердің көпмәдениетті ортада өзін-өзі дамыту үдерісі кешенді компоненттерді, критерийлер мен деңгейлерді қамтитын құрылымдық-мазмұндық үлгісіне сәйкес жүзеге асырылады.
3. Студенттердің көпмәдениетті ортадағы (КМО) өзін-өзі дамытуы ЖОО-ның тұтас педагогикалық үдерісіне студенттердің өзін-өзі дамытудың кешенді бағдарламасын интеграциялануына негізделген, нақтырақ ол бағдарламаға кіретін: «Көпмәдениетті ортада өзін-өзі дамыту» элективті курсы; мәдениетаралық тренингтер, іс-шаралар, жобалар, білім беру іс-шаралары кешендері, сондай-ақ студенттердің өзін-өзі дамыту портфолиосы; «Do-Star» клубының қызметін ұйымдастыру жөніндегі ережелері және іс-шараларды іске асыру жоспары.

Зерттеу нәтижелерін апробациялау және енгізу:

Зерттеудің нәтижелері 10 баспа ғылыми мақалаларында талқыланды: 2 Scopus базасына кіретін журналдарында; 1 халықаралық журналда, Scopus базасына кірді; 3 БҒСБК тізіміне кіретін журналдарында; 2 отандық халықаралық конференциялар материалдарының жинақтарында; 2 шетелдік халықаралық конференциялар материалдарының жинақтарында, олардың біреуі Thomson Reuters базасына кірді, әсіресе:

– Халықаралық ғылыми-тәжірибелік конференцияларға қатысу барысында: «Синергия ұстаздардың өзін-өзі дамыту факторы ретінде» (Жоғарғы оқу орнының білімінен кейінгі жағдайлардағы ғылыми-педагогикалық потенциалды дайындауындағы өзекті мәселелер. Алматы, Абай атындағы ҚазҰПУ, 2012), «Көпмәдениетті білім беру саласындағы әлеуметтік конструктивизм туралы» (Қазіргі шеттілдік білім беру инновациялары: тәжірибесі, мәселелері және келешегі. Алматы, Абылай хан атындағы ҚазХҚжӨТ ун-ті, 2013), «Tolerance as the basis of the polycultural education development» (The International Conference on Sustainable Development. Rome, 2015), «Students' self-development in polycultural context» (SOCIOINT 2016 3rd International Conference on Education, Social Sciences and Humanities. Istanbul, 2016) –Thomson Reuters базасына кірген;

– Халықаралық және республикалық ғылыми және білім беру басылымдарда жарияланымдар: «Diagnostics of students' tolerance level in Multicultural educational medium» (Asian Journal of Social Sciences & Humanities, Japan, 2013), «The Organization of Diagnostics of Students' Polycultural Competence» (Middle-East Journal of Scientific Research, UAE, 2013), «Scientific-theoretical basis of polycultural education development in polyethnic medium» (World Applied Sciences Journal, UAE, 2013), «Көптілді тұлғаны қалыптастыру мәселесіне» (Педагогика және психология, 2013), «Студенттердің жеке басының өзін-өзі дамытуындағы рефлексияның ролі» (Хабаршы. Абай атындағы ҚазҰПУ «Педагогикалық ғылымдар» топтамасы. -2013), «Өзін-өзі дамыту» түсініктемесінің зерттеуші ғалымдарының еңбектерінен контент-талдауы (1981-2011гг.)» (Педагогика және психология, 2015).

Диссертацияның көлемі мен құрылымы. Диссертация кіріспеден, екі бөлімнен, қорытындыдан, пайдаланған әдебиеттер тізімінен, қосымшалардан тұрады. Диссертацияның жалпы көлемі 204 бет болып табылады, 208 дереккөздер белгіленген және 38 кестелер мен 33 суреттер қамтиды.

ANNOTATION

on the thesis "**Students' self-development in the conditions of polycultural medium**"
by **Tektibayeva Diana Dzhumabayevna**
for the degree of Doctor of Philosophy (PhD) in the specialty
«6D010300 - Pedagogy and Psychology»

Actuality of the research. Globalization processes that nowadays are taking place and spread worldwide, demand from the society and its members certain qualities, that include the ability to continuously adaptively behave in a constantly changing circumstances. Civilization and urban processes have led to the state that modern society turned into a "cultural puzzle", it is heterogeneous and looks like a canvas made of different cultures and phenomena. At the same time, these conditions undergo permanent and unpredictable changes, which certainly requires the same flexibility from modern educational system and requires as well from the participants of the educational process to be able to continuously self-develop in any conditions. In addition, the main difficulty here is that graduates of higher educational institutions are not always able to adequately meet the requirements set to them, and university programs are often got behind from the increasing rates of progress in social relations and spheres of industrialization and informatization of the world community. Under these conditions, the future teacher becomes the key figure in the evolution of the educational process, as the keeper of universal values, the creator of innovative educational and scientific contents and technologies, thus it is precisely his/her ability to constantly develop him/herself in a multicultural environment that becomes a decisive condition for the dynamics of social progress.

In the Message "Strategy" Kazakhstan - 2050": a new policy of the established state" the President of the Republic of Kazakhstan N.A. Nazarbayev stresses that the separate section presented in the Strategy provisions – New Kazakhstani patriotism - the basis of the success of our multi-ethnic and multi-religious society, acts as the fundamental vector supporting the multiethnic and multicultural Kazakhstani society. This section serves as an answer and solution to one of the ten global challenges of the 21st century, outlined in the strategy, namely, *the Ninth challenge - crisis of values of our civilization*. When destabilizing processes appear only the mankind scope of values becomes the mechanism that can balance and resolve conflict situations, however, undermining the value concepts and attitudes can in turn lead to far more serious and big conflicts. Taking into consideration this fact, it is necessary to pay more attention to the development of cultural and spiritual values of students in the framework of the establishment of immunity to various external provocative influences, while it is an indisputable fact that such immunity should not be static, and a citizen of the modern polycultural (multicultural) society should be able to constantly self-improve and self-develop in any respects and areas. As a solution to the aforementioned ninth call, the Strategy states: "We must learn to live in the coexistence of cultures and religions. We must be committed to a dialogue of cultures and civilizations. Only in dialogue with other nations our country will succeed and become influential in the future. In the 21st century, Kazakhstan should strengthen its

position as a regional leader and become a bridge for dialogue and interaction between East and West". Thus, our country, historically multinational, multicultural and multi-confessional, should become a link and "Heart" of the intercultural interaction of mankind, should become the cradle of the multicultural development of society. It should also be remembered that for hundreds of years the peoples of the steppes – nomads, have always had a tolerant attitude and philanthropy towards others, and this is confirmed and partly explained by the fact that the Great Silk Road ran and functioned successfully on the Kazakh lands, and nowadays it undergoes a second birth.

In his article "A look into the future: modernization of public consciousness", the President of the Republic of Kazakhstan, Nursultan Nazarbayev, proclaims the following postulates: "... the large-scale transformations that we have begun must be accompanied by an outstripping modernization of public consciousness ...", and the main guideline for this serves the need to "... become a united Nation of strong and responsible people ...", while "... without relying on national and cultural roots, modernization will hang in the air ... the most important mission of spiritual modernization is considered in reconciling the various poles of national consciousness ...", whereas "a set of qualities worthy of the 21st century ... are computer literacy, knowledge of foreign languages, cultural openness". Proceeding from what has been said, it can be concluded that the integration of cultural diversity into a single whole, with the development of all the accompanying necessary qualities of a competitive man of the 21st century, become a condition for the further evolutionary development of Kazakhstani society and its integration into the number of the most developed countries.

The essence and social importance of educational work and the role of educators and teachers in the formation and education of future generations of Kazakh people is noted in all major legislative and regulatory acts. The law "On education" establishes that the State recognizes the special status of teachers in society and creates all the necessary conditions for the effective realization of professional activities. In turn, the responsibility of every teacher comes as the constant improvement of his/her professional skills, intellectual, creative and general scientific level. Such a requirement is justified by modern realities and the need to prepare competitive professionals ready for the conditions of continuous self-improvement.

The origins of scientific understanding of the problem of human self-development at all times was one of the central problems of investigation. Such a situation is natural, as has always been, and will remain topical the issues of person formation, capable of continuous improvement in any life, economic, social, political and other circumstances. And in this case, the value and relevance of the issue of development, inculcation and progression in human capital of the capacity for self-development are indisputable in any state. In this paper, the data related to the scientific research also concerns another important facets of the person, and his self-development, refracting in the aspects and factors of cultural outlook and multicultural self-development. The primary issue shifts to the inculcation to the younger generation of citizens of the ability to permanent active development and self-development, the formation of their comprehension and their responsible attitude

to the selection of own priorities, from which totally depends the destiny of society as a whole, of states, and of entire global consciousness. The history of mankind is woven of many attempts to achieve the ideal of human development, however, each of these attempts faced with the reality of coexistence of one states with others, and from the effectiveness of problems solution depended the viability and effectiveness of those states. Today, with the development of high-tech industries and communications, borders of states are erased, and in the nearest future there will be a need of unification of societies. And in these conditions, the ability of the individual to self-development in a polycultural environment, his ability to make the right choice, the right treatment of a particular event or phenomenon will be one of the most important tasks of his life.

At the present stage pedagogical science and practice is to solve the problems of reform and renewal of the content, methods and forms of educational activities, the implementation of innovative educational technologies that contribute to successful students' self-development. In this regard, there exists a need for the scientific understanding, the theoretical study of productive ways of formation of value-semantic orientations of the future teachers to the self-development. In addition, integration processes of globalization together with the uprise of the international educational organizations of a new type put the whole system of education in the conditions when it is necessary to take into account the realities of need of polycultural and polylingual training.

Thus, the actuality of the problem under studies is explained, on the one hand, by the demands of life, society, the practice of the specialists training capable of self-development in a polycultural environment of an ever-changing world, innovative transformations taking place in the world of science, the industry of informatization and the education system, and, on the other hand – by the complexity and versatility of the future teachers' work and the need of the development of a complex activity aiming to develop the ability to self-development in a polycultural medium at students of pedagogical specialties.

The nature and specifics of self-development as the process and the phenomenon are studied in the context of the ideas, principles and provisions of the pedagogy of self-development worked out by V.G. Maralova, S.L. Rubinstein, K.A. Abulkhanova-Slavskaya, N.V. Kalinina, G.O. Abdullayeva, and others. The essence and specificity of polycultural medium is considered in the context of the works of A.N. Dzhurinsky, Sh.S. Demisenova, M.A. Absatova, James A. Banks, V. Benet-Martinez.

The most important for the research of the presented problem were the works devoted to the problems:

- of Humanistic Psychology of the development of self- development (conceptions) by A. Maslow, Carl Rogers,
- of the development of a person on the principles of creative self-activity S.L. Rubinstein,
- theory of self-development in psychology and educational practice by V.G. Maralov, B.G. Ananiev, L.N. Sobchik, P.P. Gornostay, N.V. Kalinina, N.K. Sergeev, E.A. Sokolov, N.E. Bulankina, G.O. Abdullaeva, I.A. Sharshov, E.A.

Parfenov, I.T. Artemyev, A.V. Kourov, S.V. Yaremchuk, M.A. Friesen, E.V. Selezneva, B.K. Almurzaeva, L.N. Kulikova, S.A. Minyurova, N.N. Veselova, G.V. Popova, I.M. Kungurova, A.F. Kornienko, E.A. Topolskaya, N.A. Nizovskih,

- theory of polycultural and poly-ethnic education of today's youth, of polycultural environment (Zh.Zh. Nauryzbai, Zh.I. Namazbayeva, M.A. Absatova, Sh.S. Demisenova, V.A. Burmistrova, A.G. Asmolov, A.A. Demchuk, A.N. Dzhurinskiy, L.S. Miller, V.V. Makaev, Z.A. Malkova, N.H. Baychekueva, O.V. Gukalenko, Yu.S. Davydov, L.L. Suprunova, J. Banks etc.);

During the analysis of the contemporary state of the theoretical and practical experience in the designated direction we identified the following major **contradiction**:

- between the existing social order to the ability of self-development in a polycultural medium and the lack of the theoretical elaboration basis for its implementation, as well as the lack of practical educational activity, oriented at the preparation of students for the self-development in polycultural medium, the lack of methodological works, focusing on students' self-development in polycultural medium.

The practical need to prepare students capable of self-development in a polycultural medium, the social order for the preparation of such citizens, international educational and social trends, and the availability of certain theoretical basis allowed us to formulate the research **problem** as the need to develop a theoretical and methodological basis for students' self-development in a polycultural medium.

Actuality, insufficient development of this problem in psycho-pedagogical science and practice resulted in the selection of the following **theme** of our research: **“Students’ self-development in the conditions of polycultural medium”**.

The aim of the research: theoretical justification and practical development of the comprehensive programme of students’ self-development in the conditions of polycultural medium, verification of its effectiveness.

The object of the research: integral pedagogical process of educational sphere future specialists’ professional training at higher educational institutions.

The subject of the research: students’ self-development in the conditions of polycultural medium in the framework of teacher training.

Objectives of the research:

- to define the scientific-theoretical basis of students’ self-development in the conditions of polycultural medium;
- to disclose and clarify the essence of the main category of research: “students’ self-development in the conditions of polycultural medium”;
- to develop the structural and thoughtful model of students’ self-development in the conditions of polycultural medium;
- to develop the complex programme of students’ self-development in the conditions of polycultural medium and to verify its effectiveness by means of experiment.

The scientific hypothesis of the research:

The process of students' self-development in the conditions of polycultural medium will be successful **if** organized through a comprehensive program, **then** there will be a significant increase in the level of conscious attention to the tolerant, solidary and originative interaction of students in a polycultural medium, **as**:

- a conscious activity and focus of efforts on self-development will be formed taking into account the specifics of the polycultural medium;
- socially important prerequisites will be created for the formation of value luggage and an equal tolerant and solidary attitude to all representatives of the society through complexes of tasks for intercultural interaction;
- there will be provided the education of proper life priorities directly related to the originative polycultural interaction and the viability of solidarity society.

The leading idea of the research: lies in the fact that the process of students' self-development in polycultural medium should be built through the prism of a complex programmed organization of an integral pedagogical process, with the integration of an accentuated originative conscious development of the core of tolerance and solidarity aiming to intensify the interpersonal interaction between the subjects–natives from different cultures, leading to maximal efficiency and competitiveness of future specialists.

Methods of the research:

In order to achieve the aim of the research, to achieve the objectives and to test the theoretical propositions, the following methods were used:

- Theoretical: theoretical analysis and synthesis of philosophical, cultural, psychological, pedagogical literature and reference books, of theses and researches on the problem under study, pedagogical modelling;
- Empirical: surveys to identify students' motivation and self-development baseline, pedagogical observation, conversations and interviews with students, diagnosis, testing, analysis of students' creative works at different stages of preparation (narrative method); ascertaining and modifying experiments;
- Forming: the development and implementation of a comprehensive program of self-development, the use of interactive teaching methods (role-plays, communicative trainings, problem discussions, project works);
- Statistics: methods of qualitative and quantitative analysis of the experiment results.

Theoretical and methodological basis of the research is built on the philosophical and psychological interpretations of the development and self-development (V.G. Maralov, B.G. Ananiev, L.N. Sobchik, P.P. Gornostay etc.), the theory of activity and methodology of the activity approach (A.N. Leontiev, S.L. Rubinstein), the theory of subjectivity and of subjective approach (L.S. Vygotsky, V.P. Zinchenko, S.L. Rubinstein, V.I. Slobodchikov, O.P. Chozgiyan, A.R. Ermentaeva), the theory of environmental approach (Yu.S. Manuylov), the theory of the synergetic approach (T.S. Nazarova, V.S. Shapovalenko, E.N. Knyazeva, S.P. Kurdyumov, V.A. Ignatova), the conception of the person's life way (K.A. Abulkhanova-Slavskaya), studies on the problems of reflection as a mechanism of person's self-regulation (V.I. Slobodchikov), the conception of personality-oriented education (E.V. Bondarevskaya), humanistic conceptions on the person's self-development (A. Maslow, K. Rogers).

Research Sources: The Law of the Republic of Kazakhstan “On education” July 27, 2007 № 319-III (amendments: 13.01.2015); Message of the President of the Republic of Kazakhstan – Leader of the Nation Nursultan Nazarbayev to people of Kazakhstan. Strategy "Kazakhstan-2050". A new policy of the established state (14 December 2012.); The State Program for the Development of Education of the Republic of Kazakhstan for 2011-2020; International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights of the United Nations; Declaration on the Rights of Persons Belonging to National or Ethnic, Religious and Linguistic Minorities of the United Nations; Declaration of Principles on Tolerance of UNESCO; Order of the acting Minister of Education and Science of the Republic of Kazakhstan On the approval of standard curricula for the specialties of higher and postgraduate education, from August 16, 2013 № 343 and others.

Base of the research: Kazakh National Pedagogical University named after Abay; Kazakh University of International Relations and World Languages named after Ablai Khan.

Scientific novelty and theoretical significance of the research:

- the scientific-theoretical basics of students’ self-development in the conditions of polycultural medium are defined;
- the essence of the main category of research: “students’ self-development in the conditions of polycultural medium” is disclosed and defined;
- a structural-substantive model of students’ self-development in the conditions of polycultural medium is created;
- a comprehensive program of students' self-development in the conditions of polycultural medium is developed.

The practical significance of the research:

- within the framework of a comprehensive program of students’ self-development in the conditions of polycultural medium, there were created the following items, that can be used in the system of higher professional education: an elective course entitled as "Self-development in a polycultural medium"; complexes of intercultural trainings, cases, projects, and educational events, as well as a portfolio of students' self-development; plan for the implementation of activities and regulations on the organization of activities of the "Do-Star" club.

The provisions to be defended:

1. Self-development in the conditions of polycultural medium is understood as a the ability to consciously, systematically and dynamically implement a permanent process of deliberate planned enrichment of self capabilities, oriented on the search of purposeful qualitative change in the sphere of personal development, integrating the core of tolerance and solidarity (CTS) based on the activation of inner potential capacities, aimed at an active and creative self-transformation and continuous self-reflexive improvement of knowledge and competencies in the sphere of interpersonal interactions between the representatives of different cultures.
2. The process of students’ self-development in the conditions of polycultural medium is carried out in accordance with the structural-content model, which includes integrated components, criteria and levels.

3. Students' self-development in the conditions of polycultural medium (PM) is based on the integration into the integral pedagogical process of the HEI of a comprehensive program for students' self-development in the PM, which includes: an elective course "Self-development in the polycultural medium"; complexes of intercultural trainings, cases, projects, and educational events, as well as the portfolio of students' self-development; the plan for the implementation of the activities and regulations on the organization of the activities of the "Do-Star" club.

Approbation and implementation of the research results.

The results of the study were discussed in 10 scientific articles published in: 2 magazines included into the Scopus database; 1 international magazine, indexed in the Copernicus database; 3 journals of CCSES; 2 collections of materials of local international conferences; 2 collections of materials of foreign international conferences, one of them is indexed in the Thomson Reuters database, in particular:

- during participation in international scientific and practical conferences: "Synergy as a factor in the teachers' self-development" (Actual problems of scientific-pedagogical potential training in post-graduate education conditions, Almaty, KazNPU named after Abay, 2012), "Social constructivism in polycultural education" (Innovations of modern foreign language education: experience, problems, prospects, Almaty, KazUIR&WL named after Ablai Khan, 2013), "Tolerance as the basis of the polycultural education development" (The International Conference on Sustainable Development, Rome, 2015), "Students' self-development in polycultural context" (SOCIOINT 2016 3rd International Conference on Education, Social Sciences and Humanities, Istanbul, 2016) - indexed in Thomson Reuters database;

- in publications in international and republican scientific and pedagogical editions: "Diagnostics of students in the Multicultural Educational Medium", "The Organization of Diagnostics of Students", Polycultural (UAE, 2013), "Scientific-theoretical basis of polycultural education in polyethnic environment" (World Applied Sciences Journal, UAE, 2013), "Towards a problem of formation (Pedagogy and Psychology, 2013), "The role of reflection in the self-development of the student's personality" (Bulletin of KazNPU named after Abay, series "Pedagogical Sciences", 2013), "Content-analysis of "self-development" notion in the works of scientific researchers (1981-2011)" (Pedagogy and Psychology, 2015).

Scope and structure of the dissertation. The dissertation consists of an introduction, three chapters, conclusion, list of references, addendum. The total volume of the thesis is 204 pages, it contains 208 sources and it includes 38 tables and 33 pictures.